

kring eldre graduale rettighetssystemer og nyere „saklig økonomiske“ bånd synes å gi perspektiver også på dansk materiale.

Som leser av en vitenskapelig antologi ønsker jeg klare presentasjoner av hypoteser, metode og empiri, resultater og tolkninger. Flere artikler skjemmes av uklar struktur, og noen og enhver kan lære av MAT-NAT fagenes mer stringente framstillingsform (IMRAD). Det er mange spennende forfattere som i varierende grad er kjent utenfor Danmark. En kort forfatterpresentasjon ville ha kledd boken. Brepols er et høyt rangert internasjonalt forlag. Jeg forventer derfor bedre trykkekvalitet på illustrasjoner.

Antologien viser at revitalisering av herredreven godsdrift i vikingtid var en forutsetning for utleieøkonomi og større strøgodssystemer i middelalder. Staten fikk retter i allmenning og utmark, til mineraler og ressurser der individuell og kollektiv råderett sto svakt, og beskatningsrett. Jord ble leid ut til leilendinger og statens rettigheter forlent aristokrater og klostre med kapital til å utnytte dem. Olje og gass fra Nordsjøen ville ikke ha nådd den tyske forbruker uten en kombinasjon av „regal-retter“ og konsesjoner til multinasjonale konserner. Slik var det i middelalderen, men i mindre målestokk. Utleiesystemet ga agrarøkonomien et oppsving i innmark og utmark. Lastekapasiteten på 1000-talles kargoskip var fire ganger større enn vikingskipenes 10-tonn, og høymiddelalderens skip fraktet enda mer. Utleieøkonomien skapte overskudd og grunnlag for byer.

Frode Iversen

| KIM ESMARK, LARS HERMANSON, HANS JACOB ORNING & HELLE VOGT: *Disputing Strategies in Medieval Scandinavia*, Brill, Leiden 2013, 384 s., 134 euro.

Boken er resultat av en serie „workshops“ fra 2007 og utover mellom en gruppe skandinaviske middelalderhistorikere som arbeider med konfliktløsning, gaveutveksling, kjønn og slektskapsstrategier, fra 2010 også supplert med ikke-skandinaviske historikere. Den har til hensikt å undersøke hvordan konfliktstudier kan brukes til å belyse kjente skandinaviske kilder på en ny måte og få forskere til å inkludere skandinaviske kilder i generelle diskusjoner om emnet. Den faller i to hoveddeler, henholdsvis om „Power Politics“ og „Local Disputes“, hver med sin innledning, i tillegg til en „General Introduction“. En tredje del, „Comparative Perspectives“, inneholder bidrag av ikke-skandinaviske historikere.

Første del består av en innledning av Hans Jacob Orning og tre artikler, henholdsvis av Orning selv om konflikter i Norge 1030-1160, av

Auður Magnúsdóttir om slektskap, kvinner og politikk i *Morkinskinna* og av Lars Hermanson om troskap og forræderi hos Saxo. Del to har en innledning av Helle Vogt og Kim Esmark og bidrag av disse to pluss Catharina Andersson og Lars Ivar Hansen. Vogt og Esmark behandler konflikter om eiendom i Danmark, Andersson gaver av barn til klostre i Sverige på 1300-tallet og Hansen strategier når det gjelder arv og ekteskap i Norge. I siste del polemiserer Stephen White mot „the emotional turn“ i studiet av hevn i middelalderen og hevder at hevn må forstås ut fra normer, ikke som uttrykk for en spontan og voldelig mentalitet. Gerd Althoff anlegger et lignende perspektiv på reglene for konflikt hos høymiddelalderens aristokrati. Begge bidrag er desuten metodisk interessante ved å trekke inn det man med et moderne uttrykk kunne kalle „skjønnlitterære“ kilder, henholdsvis *La mort le roi Artu* og *Nibelungenlied*. Endelig diskuterer John Hudson konflikter ut fra et rettshistorisk perspektiv.

Generelt kan det sies at artiklene holder høy kvalitet og er interessant lesning. Jeg skal i det følgende likevel ikke gå nærmere inn på hver enkelt av dem, men konsentrere meg om samlingen som helhet, i første rekke med utgangspunkt i innledningene. Den viktigste av disse er Esmarks og Ornings „General Introduction“ (s. 1-28). Her fremstiller de boken som ledd i en nyorientering, et forsøk på å forstå konflikten i tidlig middelalder på tidens egne premisser, ikke som uttrykk for en kaotisk tilstand som ble overvunnet ved den senere statsutviklingen. Inspirasjonen er sosialantropologiske studier av statsløse samfunn, som i sin tur har inspirert europeisk forskning. Innledningen gjør nærmere rede for denne forskningen, drøfter innvendinger mot den og polemiserer mot teleologien i tradisjonell litteratur om statsutvikling, hovedsakelig engelsk „constitutional history“. Det forstatlige samfunn må forstås på egne premisser, ikke ut fra vår forståelse av lov og rett, håndhevet av egne institusjoner. Det er det utvilsomt noe i. Mer problematisk blir det når innlederne skal forklare utviklingen fra forstatlig til statlig samfunn. Her går tendensen ganske sterkt i retning av å snu opp/ned på det gamle paradigme: Strayers „naively optimistic view“ på statsdannelse som uttrykk for et allment ønske om en uavhengig dømmende autoritet erstattes av teorien om statsdannelse primært som et resultat av undertrykkelse, om enn med visse forbehold i innledningen (s. 21), mindre i Ornings senere artikkel, der en sterk kongemakt utgjør den største trusselen mot det norske samfunnet på 1100-tallet. Det gamle paradigme „fra mørke til lys“ fortjener utvilsomt å diskuteres og nyanseres, men bør neppe erstattes av sin diametrale motsetning „fra lys til mørke“.

Antologier er en vanskelig genre; det er ikke lett å få de mange artiklene til å henge sammen og belyse hverandre; det vet denne anmeldelse

der like godt som utgiverne. Fra dette synspunkt må foreliggende samling betegnes som relativt vellykket; bidragene belyser alle på en eller annen måte de to hovedemnene som angis i innledningen. Derimot er der liten sammenheng mellom innledningen og enkeltbidragene og mellom enkeltbidragene innbyrdes. Som det fremgår av det foregående, handler den generelle innledningen hovedsakelig om det nye synet på konflikter uten å diskutere i hvilken grad boken som helhet bidrar til å underbygge det. Innledningene til de enkelte delene tar for det meste sikte på å presentere den skandinaviske bakgrunnen for bidragene for et internasjonalt publikum. Det er forsåvidt nyttig nok, men erstatter ikke en diskusjon av forholdet mellom bidragene.

Resultatet av dette blir at Orning og Hermanson behandler de indre konfliktene i henholdsvis Norge og Danmark, som i begge tilfeller leder til en sterkere kongemakt, så å si uten henvisning til hverandre eller forsøk på å diskutere likheter eller forskjeller. Althoffs og Whites bidrag blir heller ikke trukket inn i denne sammenheng. Auður Magnúsdóttirs utmerkede artikkel om kvinner og seksualitet i *Morkinskinna* kunne ha foranlediget innlederne til å si noe om kirkens innflytelse, men det skjer ikke. Hele annen del, om konflikter som løses innenfor eller utenfor domstolene, nevnes bare så vidt, enda den er høyst relevant for konklusjonene i innledningen. Her er det en viss forbindelse til Esmarks eget bidrag, der han forsøker å vise at offentlig rettshåndhevelse spilte en relativ beskjeden rolle, også i den senere del av middelalderen. Med et sitat av Claude Gauvard hevder han at den fungerte som et supplement snarere enn en erstatning av førstatalige private forlik (s. 182.). Her peker imidlertid både Helle Vogt og John Hudson på den opplagte innvending at dette er tilfelle også den dag i dag; konflikter går ikke til domstolene før de har vært forsøkt løst på annen måte. Vogts riktignok beskjedne materiale peker dessuten i retning av en ganske utstrakt bruk av offentlig rettshåndhevelse. I tillegg understreker Hudson at domstolenes betydning ikke er begrenset til de sakene som direkte behandles der, men at de trolig også vil influere innholdet i de private forlikene som blir inngått. I det hele tatt fungerer Hudsons bidrag i stor grad som den type overordnet diskusjon av bidragene som man hadde forventet av redaktørene. I tillegg må det konstateres at Vogts og Hudsons undersøkelser ikke gir noen støtte til innledernes konklusjon om at det var lite behov for de domstolene som kongemakten innførte på 1100- og 1200-tallet.

Som helhet er dette blitt en leseverdig bok, men den kunne ha blitt vesentlig bedre med en tettere sammenheng mellom innledninger og enkeltbidragene og mellom de sistnevnte innbyrdes. Innledningene til de enkelte delene gir nyttig bakgrunnsinformasjon, men uten å forholde seg til de konkrete bidragene, mens den generelle innledningen

mer har karakter av en programmerklæring enn en innføring i den følgende diskusjonen.

Sverre Bagge

| KURT VILLADS JENSEN, KIRSI SALONEN & HELLE VOGT (RED.): *Cultural Encounters during the Crusades*, University Press of Southern Denmark, Odense 2013, 329 s., 325 kr.

Møder mellem kristne og ikke-kristne er et følsomt tema, i dag såvel som i middelalderen. Den monoteistiske kristendom udelukker andre religioner, og i spørsmålet om tolerance eksisterer fra middelalderens begyndelse en stadig og uafgjort kamp mellem dogmatikere og pragmatikere. Temaet er aktuelt frem for alt i dag, hvor der af politiske og ideologiske grunde ofte udbredes ideer om en uoverstigelig modsætning mellem kristendom og islam. Det er derfor ikke underligt, at den daværende direktør for Det Danske Institut i Damaskus, H.C. Korsholm-Nielsen, og redaktørerne af nærværende antologi fik ideen til et internationalt symposium og i det mindste delvis gennemførte det i 2009 i Damaskus. I alt 17 videnskabsfolk kunne præsentere deres foredrag i Damaskus, mens Kurt Villads Jensen ikke fik indrejsetilladelse og måtte nøjes med at fremlægge sit bidrag skiftligt. Til sammen dækker de 18 forfattere et bredt spektrum af kulturmøder og -konflikter.

Kurt Villads Jensen behandler i sit bidrag det grundlæggende spørgsmål, hvem der begyndte konflikten mellem kulturerne. I den sammenhæng berører han først de nyere amerikanske diskussioner og teorier, som Samuel P. Huntington gav stødet til i 1990'erne, hvorefter han selv meget salomonisk besvarer spørgsmålet: „The most honest answer would probably be that God did it“ (s. 24). Den næste i rækken er Paul E. Chevedden, der i „The View of the Crusades from Rome and Damascus“ forfægter den dristige tese, at korstogenes udvikling primært skal forklares ud fra geostrategiske overvejelser hos pave Urban 2., og at det samme gjorde sig gældende i den islamiske verden. Derpå følger Torben Kjersgaard Nielsen med tredobbelt bogstavrim, „Saints, Sinners & Civilisers - or Converts, Cowards & Conquerers“, som kaster et blik på Henrik af Letlands opfattelse af de omvendte (eller ikke omvendte) hedninger og russere i hans nærhed. En lignende litterær indfaldsvinkel finder man hos Jonathan Philips i „The Travels of Ibn Jubayr and his View of Saladin“, der præsenterer en andalusisk rejsende fra det 12. århundrede og hans syn på Saladin og hans rige. Selv om Ibn Jubayr aldrig traf Saladin personligt, afspejler hans rejsebeskrivelse dog en muslimsk outsiders nuancerede syn på de indre forhold